

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

י"א ניסן, ה'תשל"ב

חלק ד – יו"ל לש"פ שמיני, מבה"ח אייר, ה'תשע"ז

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע לבריאה

לעילוי נשמת

אבינו הרה"ח הרה"ח וכו' ר' שלום דובער ע"ה

בן הרה"ח הרה"ח וכו' ר' יהושע הי"ד

נפטר כ"ה ניסן ה'תשכ"ח

אמנו מרת פרידא בת הרה"ח ר' אלתר אליעזר ע"ה

נפטרה ט' תמוז ה'תש"ס

ליין

בתם, אחותינו מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' שלום דובער ז"ל וואלבערג

נפטרה ט"ו תמוז ה'תשנ"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י בנם וכלתם

הרה"ח ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת רבקה נעמי

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

ליין

ומהאמור לעיל, הוא הדין לא רק לאסיפה ברומא, אלא בכל עיר במדינה
ההיא. וק"ל.

לכן אין כל ספק וספק ספקא שבמצב ההוה בפרט אין כל מקום להעלות
על הדעת לאסיפה האמורה באותה עיר ומדינה. ובודאי יעשה כל התלוי בו
לשלול הדבר מכל וכל.
בכבוד ובברכה.

ב

בי"ה, ז' מנחם אב, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

לתלמידי **ישיבת בית יהודא**
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

שמחתי לקבל פרישת שלום מכם על ידי הר"מ שלכם שיחי, ובפרט אשר
מלבד שהנכם עוסקים בלימוד התורה ובעבודה שבלב היא תפילה, הנה מקיימים
אתם גם מצות גמילות חסדים, שלשת הדברים אשר עליהם העולם עומד. גם
נתקבלה לידי תרומתכם בעד הישיבה בפערנוואַלד של אחינו הפליטים בארץ
אשכנז, שמסרתי על יד המוסד **מחנה ישראל** לשלוח להישיבה הנ"ל.

אשריכם בני ישראל שזכיתם להתגדל ולהתחנך באהלי תורה, ואני תפילה
שישפיע עליכם השי"ת שפעת חיים וברכה להצליח בלימודכם בתורתנו הקדושה,
תלמוד תורה ביראת שמים, ותעוררו גם להבא במצות הצדקה, ותהיו לחן
ולתפארת בעיני אלקים ואדם, לשמחת מוריכם והוריקם שיחיו ולאשרם.

מוסג"פ חוברת ל"ג בעומר תשי"ג, דברים שנאמרו לתלמידי הישיבה
בפרט אשר תכנס זמנו כל השנה, ובטח תקראו הדברים בשימת לב מתאימה.
בברכה להצלחה מופלגה בלימודכם.

ב

ובעבודה שבלב היא תפילה: **תענית ב, א.**
שלשת הדברים אשר עליהם העולם עומד: **אבות פ"א מ"ב.**
חוברת ל"ג בעומר תשי"ג: **נדפסה לאח"ז בתו"מ התוועדויות ח"ח (תשי"ג ח"ב) ע' 148**
ואילך. וש"נ.

Published and Copyright 2017 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5777 • 2017

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „**ועד הנחות בלה"ק**”

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

הוספה

א

בי"ה, א' אייר, ה'תשכ"ז
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר הילל ש"י
ראב"ד דק"ק אנטווערפן

שלום וברכה!

זה עתה נשלח לכת"ר המברק, וז"ל:

במענה למכתבו, דעתי ברורה ומוחלטה שאסיפת יהודים
ברומא עתה אסורה בהחלט, קל וחומר אסיפת רבנים ומנהיגים.
מכתב בא. בכבוד —

טעמי ונימוקי בשאלה זו הוא מובן ופשוט, כיון שבזמן הזה הולכת
ומתנהלת תעמולה גדולה ורחבה בכל המדינות בשם "עקומעניזם" ודו"שיח דתי,
שלדאבוננו הכי גדול חדרה גם לתוך חוגים מסויימים של אחב"י, ולמותר
להדגיש גודל החורבן שבזה, הרי אסיפה של יהודים בכלל, ואין צריך לומר
אסיפה של רבנים ומנהיגים, בעיר הנ"ל נותנת מקום להתפרש בתור צעד בכיוון
האמור, ובודאי יימצאו כאלו שיפרשו כן.

ולהוסיף, שהתוצאות השליליות מאסיפה כזו במקום הנ"ל ישפיעו לא רק
על אתר ובמדינות אירופה, אלא בכל תפוצות ישראל.

ועוד חשש בזה, שאפשר שיהיו בין המשתתפים כאלו שירצו לנצל את
ההזדמנות לכתת רגליהם להוואַטיקאָן. ואפילו את"ל שהוא רחוק מהמציאות
שילך מישהו ברצון עצמו, אבל אפשר שהוואַטיקאָן ירצה לנצל המצב להזמין
וכן, שאז יהי פתחון פה לאלו הנוטים לזה לומר שא"א לסרב וד"ל.

א

מוה"ר הילל: מעדאָליע. אגרות נוספות אליו — אג"ק חכ"ח אגרת י"תשסב, ובהנסמן
בהערות שם.

שאסיפת .. ברומא .. רבנים: ראה גם אג"ק חכ"ד אגרת ט'רצב, ובהנסמן בהערות שם.
ודושיח דתי: ראה בארוכה תו"מ התוועדיות חמ"ג (תשכ"ה ח"ג) ע' 225 ואילך; חמ"ט
(תשכ"ז ח"ב) ריש ע' 205 ואילך. וש"נ. וראה גם שיחות קודש תשל"ו ח"א ע' 167 ואילך.
תו"מ התוועדיות תשמ"ח ח"א ע' 111 ואילך. אג"ק חכ"ז אגרת י"תעב, ובהנסמן בהערות שם.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר הבעל"ט — הננו מוציאים לאור חלק
רביעי מהתוועדות יום הבהיר י"א ניסן ה'תשל"ב, הנחה בלתי מוגה (חלק ראשון
י"ל לימים ראשונים דחה"פ, חלק שני לשבת חול המועד פסח, חלק שלישי לימים
אחרונים דחה"פ וחלק חמישי ואחרון י"ל אי"ה לש"פ תזו"מ הבע"ל).

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו", ומלכנו
נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

אסחה"פ, ה'תשע"ז,
ברוקלין, נ.י.

כא. בהמשך להאמור לעיל (ס"ב-ח) שאפילו הקס"ד של "עמל מלאכה" ו"עמל שיחה" הוא גם חלק מתורה, "תורה" מלשון הוראה¹⁵⁷, ו"תורה אור", להאיר בחיים — הנה מזה גופא מובן, שע"פ תורה צ"ל סוגי בניי אדם שענינם הוא "עמל מלאכה" ו"עמל שיחה", אלא שבזה ישנו גם (אם כי לא באופן של עיקר) "עמל תורה".

ובכן:

בנוגע ל"עמל שיחה" — מצינו¹⁵⁸ ש"חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת", ו"מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת (או כהגירסא בירושלמי¹⁵⁹): "ברכה ניתנת בתורתך" ומלאכתן מתברכת", אבל עיקר ענינם הי' ענין התפלה. — כשביל הנהגת חסידים הראשונים צריך אמנם להגיע ל"התפשטות הגשמיות" וכו' וכו' (כמובא גם בפס"ד השו"ע¹⁶⁰), אבל עכ"פ יש מציאות כזו.

ויתירה מזה מצינו, ש"רבי יוחנן [שהי' המסדר של תלמוד ירושלמי¹⁶¹, שעז"נ¹⁶² "וזהב הארץ ההיא טוב", "אין תורה כתורת ארץ ישראל"¹⁶³] אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו¹⁶⁴, כך, שאצלו הענין ד"אדם לעמל יולד" הוא "עמל שיחה", ולא זו בלבד שאין זה היפך התורה, אלא שרבי יוחנן מתברך: "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו"!

— הן אמת שבתפלה נכלל גם אמירת "איזהו מקומן" (תורה), ועוד לפני¹⁶⁵ הי' כבר ענין ההתבוננות כו', כמארז"ל¹⁶⁶ "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", וכפסק הרמ"א¹⁶⁷ (מתלמידי רבינו יונה¹⁶⁸) שה"כובד ראש" בא ע"י ההתבוננות בגדלות השם ובשפלות האדם, וכדי לידע זאת, הרי זה ע"י החכמה ובינה ("חכמתכם ובינתכם") של התורה; אבל, זהו ענין התורה כפי שדרוש בשביל התפלה, ואילו העיקר בזה הוא ענין התפלה (כנ"ל סי"ט).

ובנות צריכות לעשות, ויעסקו בזה מתוך מסירה ונתינה, אע"פ שנראה [ויתכן שכן הוא ע"פ תורה, כדברי המדרש⁹⁵ שהוא חלק מתורת אמת] שזוהי "אבן גדולה".

וכאן יכולים להתחיל מיד מה"מעשר": בדרך כלל הסדר הוא שכשישנם ה-90 אחוזים, אזי מקבלים ה-10 אחוזים מה"גזבר" שלי²²⁹; אבל בשנה זו אוציא²³⁰ זאת מרשותו... וההתחלה תהי' מחלק המעשר, שיתנו תחילה עשר אחוזים, ואח"כ תהי' ה"זריעה" ע"י כל אחד — להשלים את שאר התשעים אחוזים (או יותר מזה), ובלבד שיתחילו מיד, בשעה טובה ומוצלחת, את יסוד המוסדות החדשים.

לה. ואז יראו, שמשבעים ואחד המוסדות ירצו בודאי ב"פ ככה וד"פ ככה, כאמור לעיל ש"מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים, רוצה ד' מאות", באופן דהלוך והוסיף ואור, ועד שיציפו את העולם בענינים של טוב וקדושה.

ועי"ז ימשיכו ויפעלו את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד²³¹ "כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", ועד שהעולם כולו יהי' מוצף ב"דעה את ה'", כמ"ש²³² "כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים",

— כפי שכותב הרמב"ם (מורה הנבוכים שבדורו ובכל הדורות עד לדורנו זה) ב"משנה תורה", "יד החזקה", בסיום וחותרם הלכות מלכים — "מאן מלכי רבנן"¹⁰⁴, שבכח התורה, ו"גדול לימוד שמביא לידי מעשה"²³³, מעשה בפועל, מתקנים את העולם שיהי' כרצונו של הקב"ה: "לעשות לו ית' דירה בתחתונים"²³⁴ —

ויקויים היעוד²³⁵ "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", בקרוב ממש.

* * *

(233) קידושין מ, ב. וש"נ.
(234) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.
ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.
ובכ"מ.
(235) ישעי' מ, ה.

(229) ראה גם תו"מ חמ"ב ריש ע' 309.
(230) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר זאת בבתי-שחוק (המו"ז).
(231) ירמ"י לא, לג.
(232) ישעי' יא, ט.
(233) קידושין מ, ב. וש"נ.
(234) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.
ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.
ובכ"מ.
(235) ישעי' מ, ה.

(157) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ
בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
(158) ברכות לב, ב.
(159) שם פ"ה ה"א.
(160) אר"ח רסצ"ח. שו"ע אדה"ז שם. הלי'
ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ה.
(161) הקדמת הרמב"ם לסי' היד.
(162) בראשית ב, יב.
(163) ב"ר פט"ז, ד.
(164) ברכות כא, א.
(165) שהרי אמירת "איזהו מקומן"
נתתקנה רק לאח"ז (ראה גם רמב"ם הלי'
תפלה פ"ז ה"א. שו"ע אדה"ז או"ח רס"ג).
(166) שם ל, ב.
(167) אר"ח רסצ"ח.
(168) ברכות שם כא, א (ד"ה חסידים).

מעולם לא נשמע דבר כזה! — יש "אחת בשנה"²²⁴, יום הקדוש; אבל "איש השנה" — זו המצאה משונה של ארה"ב, שהרי ממה-נפשך: אם הוא אדם כדבעי — הי' צריך להיות גם לפני ולאחרי שנה זו; ואם הוא אדם בשנה זו בלבד — הרי זה סימן שגם בשנה זו אינו "אדם"...! (כל הקהל צחק, והפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א): הלואי היתה זו "צחות" בלבד. לדאבוננו אין זו "צחות"!

אבל אם רק יכולים לנצל זאת עבור ענין של תורה ומצוות — לא איכפת לי שיתנו לו כבוד ויקראו לו "איש השנה", או "איש החודש"... ובלבד שיקימו מוסד חדש, שיהי' מיוסד על יסודי התורה והמצוות, ובמילא הרי זה כולל גם הענינים שבין אדם לחבירו, שקיומם תלוי בכך שהם מיוסדים על אופן ההנהגה בין אדם למקום, כמובן מדברי המדרש²²⁵ בפירוש "ואהבת לרעך כמוך" (שהובא בפירושו רש"י במסכת שבת¹²¹): "ריעך וריע אביך אל תעזוב"²²⁶, זה הקב"ה".

ועכ"פ בנוגע לפועל — יש להשתדל לייסד במשך שנת השבעים לכל הפחות שבעים ואחד מוסדות חדשים.

לד. וכבר נעשתה ההתחלה בזה:

ובהקדים האמור לעיל (סי"ב) שבקדושה אין ענין של "חנם" [הרי רק "במצרים — חנם", אבל כבר מזמן יצאו בנו"י ממצרים, ובפרט כשנמצאים בחודש ניסן], אלא כל דבר צ"ל קשור עם הוצאות והשתדלות וכו'.

ובכן: "חבר אני לכל אשר יראוך"²²⁷ (כל אלו שיעסקו בזה מסירה ונתינה) — שיתנו, בלי נדר, ממה שהתנדבו ל"קרן השבעים"²²⁸, לכל הפחות חלק המעשר מכל ההוצאות הקשורות עם יסוד שבעים ואחד מוסדות חדשים.

ואין להתיירא שמא יקימו מיד במשך שנה זו (לא רק שבעים ואחד, אלא) שמונים מוסדות, או אפילו מאה — ואדרבה: תבוא עליהם ברכה, ובודאי לא תהי' בכך מניעה לתת חלק המעשר (או אפילו יותר ממעשר).

ובלבד שתהי' ההתחלה ע"י "אצבע קטנה" של כל אחד — בנוגע לענינים שאנשים צריכים לעשות, ושל כל אחת — בנוגע לענינים שששים

ועד"ז בנוגע ל"עמל מלאכה" — שישנו פס"ד בשו"ע¹⁶⁹ שהעוסק בצרכי ציבור [אם העסק הוא רק "באמונה" פטור מן התפלה ומן התורה וכו', והרי ענינו של העסק ב"צרכי ציבור" הוא "עמל מלאכה".

ואפילו כשהעסק בצרכי ציבור הוא כדי להחזיק לומדי תורה, "תמכין לאורייתא"¹⁷⁰ — הרי העסק בתורה הוא אצל אלו שמסייע להם, אבל העסק שלו הוא — לא בענין התפלה, ולא בלימוד התורה, אלא בצרכי ציבור, שזהו הענין של "עמל מלאכה".

ועאכ"כ שישנו הענין ד"עמל תורה" — "תורתו אומנתו"¹⁷¹, שע"י מקיימים בודאי את הענין ד"אדם לעמל יולד", במכ"ש וק"ו ממי שעוסק ב"עמל שיחה" ו"עמל מלאכה", כך, שכל ג' הסברות הם ע"פ תורה.

כב. אמנם, אצל כל א' מג' סוגים הנ"ל, צ"ל ההתעסקות גם בשאר הענינים:

גם אלו שחלקם הוא בקו של זבולון, שענינם הוא העסק בעניני העולם ("נשאת ונתת באמונה") בצרכי ציבור, בהכרח שיהי' אצלם בכל יום "עמל שיחה" ו"עמל תורה"; הנפק"מ היא רק בנוגע לריבוי ומיעוט בכמות (כמובן מדברי רבינו הזקן באגה"ק¹⁷²) — שאם הוא עוסק בצרכי ציבור באמונה, יש לו קביעות עיתים בתורה, וכן קביעות עתים לתפלה [לא כמו "חסידים הראשונים": ט' שעות ביום¹⁵⁸, אלא פחות מזה...], ושאר כל היום כולו הוא עוסק בצרכי ציבור.

אלא מאי, יש דין בשו"ע¹⁶⁹ שהעוסק בצרכי ציבור פטור מן התפלה ומן התורה וכו' — הרי זה רק במקרה שהעסקנות הציבורית מתארכת יתר על המדה וכו', הנה בשעה זו פוטרים אותו מתפלה ותורה, בגלל שעוסק עתה בצרכי ציבור באמונה, אבל בודאי לא נפטר מהחיוב דתורה ותפלה.

וכדברי התוס'¹⁷³ בנוגע לדין ש"שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה", ש"אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין .. וצריך לומר .. דאיירי בכי האי גוונא דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצות".

ועד"ז בנוגע לעסקנות ציבורית: אין הכוונה שבגלל היותו עסקן

(171) שבת יא, א.

(172) ס"ט (קיד, א).

(173) ד"ה שלוחי — סוכה כה, א.

(169) ראה שו"ע (ואדה"ז) אר"ח ס"ע

ס"ד. שו"ע אדה"ז שם סוסצ"ג. וראה גם

לקו"ש חכ"א ע' 245 הערה 14. וש"נ.

(170) זח"ג שם.

(226) משלי כז, י"ד.

(227) תהלים קיט, סג.

(228) ראה "התקשרות" גליון תקס ע' 10.

(224) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(225) לא במקומו (שהרי זה פסוק בפי

קדושים (יט, יח)), אלא בשמו"ר (רפכ"ז).

ציבורי, לא מוטל עליו החוב של קביעות עתים בתורה ועבודת התפלה; גם עסקן ציבורי — מוטל עליו החוב של תפלה ותורה וכו', אלא באותה שעה שעוסק בצרכי ציבור, אזי פטור מן התפלה וכו', אם זה מבלבל לעסקנות בצרכי ציבור באמונה, אבל בדרך כלל הסדר הרגיל הוא שאין סתירה ביניהם, שכן, העולם נברא באופן כזה שאדם יכול להיות עסקן ציבורי, ומסור ונתון לעסקנות ציבורית, ואעפ"כ ביכלתו להתפלל תפלתו ללא מחשבות מבלבלות (אפילו לא מהעסקנות הציבורית), ועאכ"כ שמוכרח לקבוע עתים לתורה.

ואדרבה: ההצלחה בעסקנות ציבורית היא — כשלומד תחילה שולחן-ערוך, ורואה שכתוב שם שהעוסק בצרכי ציבור פטור מן התפלה, אם זה מבלבל לעסקנות הציבורית, אבל בלאה"כ, בודאי שחייב להתפלל.

וכפי שרואים בפועל, שעסקנות ציבורית באמונה היא — בשעה שאינו מערב בה פניות אישיות, וענין זה נעשה ע"י עבודת התפלה, שמבקש מהקב"ה שאהבת עצמו לא תכסה על העיוותים וקלקולים שיכולים להיות בעסקנות ציבורית מצד ענינים צדדיים ומצד פניות וכו'.

וכמו"כ כדי לידע מה לפעול בעסקנות ציבורית, איזה ענין עליו להשתדל לחזק, ואיזה ענין למנוע — הנה הדרך היחידה לכך היא (לא שכל אנושי, ולא "מה יאמרו הבריות", אלא) להסתכל בתורת אמת, ושם יראה איזו עסקנות ציבורית ראוי' לשמה, ואיזה "עסקנות ציבורית" היא היפך בנין וטובת הציבור.

ועד"ז בנוגע לאלו שעיקר ענינם הוא עבודת התפלה ("עמל שיחה") — שגם בעמדו "כעבדא קמי' מרי'", צריך להיות "עיניו למטה ולבו למעלה"¹⁷⁴, שלא לשכוח שישנו עולם כו' (כפי שמבאר רבינו הזקן בתורה אור¹⁷⁵); וכמו"כ צ"ל אצלו "עמל תורה".

ועד"ז בנוגע לאלו שעיקר ענינם הוא "עמל תורה", שגם אצלם צ"ל הענין ד"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה":

אפילו רשב"י שהיתה תורתו אומנתו — הנה לאחר יציאתו מהמערה חיפש מקום בעולם שיוכל לתקנו; הוא לא המתין עד שיבואו אליו ויבקשו ממנו, אלא חיפש בעצמו באמרו: "איכא מילתא דבעי

לקו"ת ראה כו, א. דרמ"צ כו, א. קונטרס
התפלה פי"ג. ובכ"מ.

174 יבמות קה, ב.

175 ראה תו"א מג"א צא, ב. וראה גם

אם אינו רוצה זאת מצד הדבר עצמו, וכמו ב"כופין אותו", שכיון שאינו רוצה לסבול את הכפי', לכן, גם דבר שלולי הכפי' לא הי' רוצה לעשותו, להיותו היפך רצונו, ה"ה מסכים לעשותו ולומר "רוצה אני", אע"פ שה"חפץ" נשאר אצלו כמקודם.

ובנוגע לענינו: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים" — לא רק רצון בפנימיות ("חפץ"), שיכול להשאר ללא גילוי ולא לבוא בפועל, אלא הדבר צריך לבוא באופן של רצון בגלוי;

ועד שנעשה כהפירוש השני ב"רצון" — מלשון מרוצה²²², שנפשו ונשמתו נמצאים בתנועה של ריצה למלא את הענין שרוצה בו, ובנדו"ד — שיהי' לו "מאתיים".

לב. וכרגיל — יש גם לקשר כל ענין עם מספר מסויים [וכפי שכבר ראו כמ"פ, שכאשר מעוררים בכלל שצריך לפעול, אזי אומרים שכבר פעלו, ואי אפשר לדעת מה וכמה פעלו כו'], שלכן מדייקים גם חז"ל לומר מספר מסויים: "רוצה מאתיים".

ובנדו"ד: כיון שעוברים משבעים ונכנסים לשמונים, יש לעורר על כך שבמשך שנה זו יתוספו לכל הפחות שבעים ואחד מוסדות²²³.

— מסתמא ישנם כאלו שמיד יתייראו... אך מצד העייפות מהריקוד והשירה — לא ישימו לב להתחייבות שלוקחים על עצמם, ובפרט שאין זו התחייבות, אלא ענין של זכות, וכיון שמדובר אודות מוסדות שבהם תלוי' תועלת הרבים, הנה זכות הרבים תלוי בו, ומה שנוגע למעשה בפועל — שזכות הרבים מסייעתו שיבוא הדבר בקלות יותר מכפי שמשער בעצמו.

לג. ולהעיר:

אין הכוונה לעשות סתם "מוסד" כדי שיתוסף מקום שיוכלו ליתן כיבוד של (יושב-ראש, גזבר, יו"ר-כבוד) "טשערמאן", "טרעזשורער", "האָנערערי־טשערמאן" וכיו"ב, ואח"כ ידפיסו זאת על "נייר המכתבים" ("סטטעיִשאָנערי"), ולערוך כותרות ראשיות ("העד-ליינס" כפי שנקרא כאן) בכל העיתונים, שפלוני בן פלוני זכה לכבוד זה, ועד שנבחר בתור "איש השנה" — כמו ההמצאה המשונה של ארצות-הברית: "מען אָו דע יר" ...!

222 ראה פי' מהר"ו ועץ יוסף לב"ר
פ"ה, ח.

223 ראה "מבוא" לאג"ק חכ"ז ע' 14
ואילך. וש"נ.

אבל אעפ"כ, הרי ישנו מנהג ישראל (ש"תורה הוא" 214) בנוגע לציון שבעים שנה כפשוטם (כמ"ש בחוות יאיר והובא בפרי מגדים וכו' 215).

ובכן: המענה על השאלה מה צריך לעשות אח"כ — מפורש בהמשך הפוסק 211: "ואם בגבורות", והיינו, שדוקא עכשיו צריך להתחיל לפעול בהתגברות יתירה (ביחס לחלישות שהיתה בשנים שלפניו, כפי שידע אינש בנפשי, בשעה שעושה חשבון צדק).

אלא שישנם כאלו שאין ענינם לעסוק בעצמם בידיים וברגלים (כיון שהדבר קשור עם מניעות שונות), ובמילא זקוקים לאלו שישמעו את הבקשה וההפצרה והתחינה וכו' 216, שהם יפעלו זאת בפועל,

ועד שיעשו זאת ע"פ הוראת התורה ש"מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ד' מאות" 217, והיינו, שאלו הסבורים שהם עשו כל מה שהיו צריכים לעשות, ובשלימות — שזהו כללות ענין ה"מנה" שיש בו "מאה", שזוהי השלימות במספר 218 — אין זה באופן שמגיע הזמן שצריכים לנוח ולילך לטייל, כיון שכבר פעלו והגיעו לשלימותם, אלא אדרבה: מצב זה צריך לעורר אותו לרצות ב"פ ככה, ולא באופן מרומה, אלא שאכן יהי' "מאתיים".

והלשון בזה הוא — לא "חפץ", אלא "רוצה":

מבואר בכ"מ 219 החילוק בין "חפץ" ל"רוצה" — ש"חפץ" הוא פנימיות הרצון, שלכן לא שייך לומר "כופין אותו עד שיאמר חפץ אני", כיון שאי אפשר להכריח אדם שישתנה אצלו פנימיות הרצון; יכולים להכריחו ("כופין אותו") רק "שיאמר רוצה אני" 220, דכיון שאין לו ברירה, לכן אומר "רוצה אני" — להקריב את הקרבן, ועד"ז בנוגע לכמה ענינים שבהם "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", ועד ל"זביני' זביני" 221.

ובסגנון אחר: רצון — יכול להיות גם בשביל דבר אחר, אפילו

רכד, א. וראה גם לקו"ש חל"ה ע' 92. וש"נ.
 214) ראה תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב.
 מהרי"ל — הובא ברמ"א יו"ד סע"ו ס"ד. 250.
 מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז
 או"ח סוסק"פ. סת"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד.
 סתצ"ד סט"ז. ועוד.
 215) שו"ת חוות יאיר ס"ע. פרי מגדים
 (במשב"ז) או"ח סתמ"ד סק"ט. וראה הנסמן
 בהערה לכותרת ה"הדרן" דלקמן סל"ט.
 216) דלקמן סל"ב.
 217) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, י. רמב"ן
 ובחיי ס"פ חיי שרה. שערי תשובה לר"י ב,
 כז. מנוה"מ להר"י אלנקווה ח"ד פי"ד ע'
 250.
 218) ראה גם תו"מ חמ"ה ריש ע' 144.
 וש"נ.
 219) ראה שו"ת הצ"צ אה"ע ח"ב סרס"ג.
 לקו"ת שה"ש כח, ד. וש"נ. וראה גם תו"מ
 ח"ד ע' 228 הערה 3.
 220) ר"ה ו, א. וש"נ.
 221) ב"ב מז, סע"ב ואילך.

לתקוני", ואכן תיקן מקום שהי' בו ספק טומאה וכו' (כמסופר בארוכה בגמרא במסכת שבת 176).

וזהו גם מה שסדר העבודה בכל יום — אפילו אצל מי ש"תורתו אומנתו" — הוא: "מבית הכנסת לבית המדרש" 177, והיינו, שלפני שיושבים ללמוד תורה בבית המדרש, צריך תחילה להיות בבית הכנסת ולהתפלל תפלתו; ולפני שמתחיל להתפלל — הנה "רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, אמר כתיב" 178 אני בצדק אחזה פניך" 179 (כמובא בתור פס"ד פשוט בשו"ע 180, שמזה מוכח שזהו פס"ד השוה לכל אחד מישראל).

כג. ונוסף על האמור לעיל אודות ג' סוגים הנ"ל — הנה התורה על הרוב תדבר 181 (לא רק בנוגע ליחידי סגולה), והתורה קובעת שצ"ל הקס"ד ד"עמל מלאכה", וצ"ל הקס"ד ד"עמל תפלה", ולאח"ז צריך לבוא למסקנא ד"עמל תורה".

[וגם לאחרי המסקנא שהתכלית היא "עמל תורה" — הנה הענין ד"תורתו אומנתו" שייך רק לר' שמעון בן יוחאי וחביריו (כדברי הגמרא במסכת שבת 171), אבל בזמן הזה — ואפילו בזמן רשב"י וחבריו, אצל שאר התנאים ואמוראים — ישנו סדר של קביעות עתים בתורה בכל יום, כך, שכל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ה"ה עוסק בתורה, אבל בשאר הזמנים צ"ל גם "עמל שיחה" ו"עמל מלאכה"].

והתועלת שבאה ע"י ידיעת הקס"ד (אף שהמסקנא אינה כן) היא — שע"ז יודעים כיצד צ"ל ה"עמל תורה", כדלקמן.

כד. והענין בזה:

איתא במשנה במסכת אבות 182: "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה" (ח"ו).

ולכאורה אינו מובן: "אדם לעמל יולד" — "עמל תורה"! ולמה הוא זקוק ל"מלאכה"?

אלא יש צורך להבהיר, שיכול אדם להתלהט ("זיך פארקאָכן") בלימוד התורה, ולשכוח שיש ששים ריבוא מישראל שנמצאים במעמד

176) לג, סע"ב ואילך. וראה ב"ר פע"ט,
 ו. קה"ר פ"י, ח. אסת"ר פ"ג, ז. וראה גם
 תו"מ חל"ג ע' 408. וש"נ.
 177) ברכות ומו"ק בסופן.
 178) תהלים יז, טו.
 179) ב"ב יו"ד, א.
 180) טושו"ע ואדה"ז או"ח סוסצ"ב.
 טושו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ד.
 181) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
 182) פ"ב מ"ב.

ומצב שהוא חייב לעזור להם — לא בגלל שהוא בעל גאווה וכו', אלא כמדובר כמ"פ אודות דברי הגמרא¹⁸³ [שמביא הרמב"ם¹⁸⁴ לפסק הלכה¹⁸⁵: "לעולם (כל השנה כולה) יראה אדם עצמו (וכן כל העולם) כאילו חציו חייב וחציו זכאי... עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות!"]

כלומר: לא מדובר כאן אודות ענין שצריך לעשות בשעה שהוא עייף מלימודו, לפני ששוכב לישון, אלא "לעולם" — גם בשעה שעוסק בלהט ומונח בעומק הסוגיא — צריך שיראה עצמו וכל העולם כו'; אסור לו לשכוח על העולם!

אם לא בשביל העולם — לא הוצרכה הנשמה לירד למטה.

קודם שירדה למטה היתה הנשמה "חצובה מתחת כסא הכבוד"¹⁸⁶, ושם הי' לה טוב — אך ורק אלקות, כך, שהיתה יכולה ללמוד תורה כפי שלומדים בגן-עדן,

— קיום המצוות לא שייך בג"ע, אבל בנוגע ללימוד התורה, מסופר בגמרא¹⁸⁷ בנוגע לרבה בר נחמני אודות "מתיבתא דרקיעא", וכן מצינו בכ"מ בזוהר¹⁸⁸ אודות "מתיבתא דגן עדן", ושם יושבים ולומדים —

והסיבה לכך שהביאו אותו לעולם הזה היא — כדי שיראה שישנו עולם, ועולם כזה שאינו יכול להתנהג כרצונו, ולראותו כ"עולם שקול", כך, שהעולם מצפה ממנו שיעשה "מצוה אחת", במעשה או בדיבור או במחשבה, שתכריע (את עצמו, והעיקר) את כל העולם כולו לכף זכות.

וכאשר טוען שהוא מתנהג לפני המסקנא ש"אדם לעמל יולד" קאי על "עמל תורה", ולכן מתייגע בתורה, ואינו רוצה שיהיו לו ענינים המבלבלים — הנה אמנם "אשרי חלקו", וזוהי אמנם השלימות שלו; אבל זוהי "תורה שאין עמה מלאכה", ויש צורך שתהי' לתורה השפעה בפעולתו בעולם, והיינו, שהעסק בתורה צ"ל באופן שלאח"ז יהנה העולם מתורתו.

183) קידושין מ, סע"א ואילך.

184) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

185) ובלשון הידוע (שאומרים עכשיו):

"דין יבש", ללא רמזים. — ישנם גם רמזים,

אבל אין ענין יוצא מידי פשוטו, כפשוטם של דברים.

186) פרדס ש"א פ"ז. וראה זח"ג כט,

ריש ע"ב. סא, ב.

187) ב"מ פו, א.

188) ראה זח"ב קצ, סע"ב. רעד, סע"א

ואילך. ועוד.

"עמל מלאכה", כאמור לעיל שזהו הענין ד"יהיב פרוטה לעני", הקו דגמילות חסדים; "עמל שיחה", תפלות ש"במקום קרבנות תקנום"²⁰⁵, קו העבודה; ו"עמל תורה", קו האמצעי, קו התורה — אזי נעשה "העולם עומד"²⁰⁶, "עולם קטן זה האדם"²³, ועי"ז גם העולם כפשוטו, כיון ש"מכריע (לא רק את עצמו, אלא גם) את כל העולם כולו לכף זכות" (כיון ש"העולם נידון אחר רובו", ונידון בטובו²⁰⁷ של מלך מלכי המלכים הקב"ה).

ועד שהעולם נעשה "על מילואו" — עי"ז שמתקיים מ"ש "אלה תולדות פרץ", "תולדות" מלא כתיב, בביאת משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד "לתקן עולם במלכות שדי"²⁰⁸, ועד ש"אהפוך אל עמים גוי' לעבדו שכם אחד"²⁰⁹, ובקרוכ ממש.

* * *

ל. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ביום עשתי עשר יום נשיא לבני

אשר.

* * *

לא. ישנו ענין שצריכים לקבעו בחוזק — שלכן המתנתי למצב

שתהי' התעוררות באופן הניכר בגלוי²¹⁰:

ובהקדים — ששאלו אצלי: כיון שישנו כבר הענין ד"ימי שנותינו בהם שבעים שנה"²¹¹ — מה מתכננים לעשות לאחרי כן, דלכאורה הרי זה הזמן לחשוב אודות מנוחה וכו'.

והמענה על זה:

לכל לראש, לא צריך להסתכל על ה"פאספאָרט", אלא על ההרגשה האישית ("ווי מ'פילט זיך"). ומה שנוגע עוד יותר: כמה מהשנים היו שנים קיימים — שהרי אין זה "קונץ" שמספר השנים מצויין ב"פאָס" או ב"תעודת לידה" וכיו"ב, אלא יש צורך להבטיח שזהו באופן ד"בא בימים"²¹², כפירוש הזוהר²¹³ שכל הימים הם שלמים עד ש"לא חסר אפילו יומא חדא".

205) ראה ברכות כו, א-ב.

206) אבות פ"א מ"ב.

207) ראה אבות פ"ג מט"ו.

208) נוסח התפלה — "ועל כן נקוה".

209) צפני"ג, ט. וראה רמב"ם הלי' מלכים

ספ"א.

210) יש לציין שלפני שיחה זו ניגנו

הניגון עה"פ "בך ה' חסיתי גוי'" (בקאָפּיטל

החדש) בהתעוררות גדולה (המו"ל).

211) תהלים צ, יו"ד.

212) חיי שרה כד, א.

213) ראה זח"א קכט, א. רכא, ב ואילך.

וה"סוסיים" שלו, חכמתו ובינתו — אומרים לו: "שמעתא בעא צילותא"²⁰¹, וכדי שתהי' לו "צילותא", צריך להתפלל להקב"ה, או בנוסח אחר — שיש צורך בברכת התורה כדי שלאח"ז יהי' לימוד התורה כדבעי.

כח. ובפרטיות יותר — בנוגע לקס"ד ד"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה" גופא:

לאחרי שלומדים בתורה אודות הקס"ד ד"עמל מלאכה", אזי יכולים לבוא לקס"ד ד"עמל שיחה", להתפלל לפני הקב"ה — כי לולי זאת, הרי זה מעמד ומצב שעליו נאמר בישי' בתחלתו²⁰²: "כי תבואו לראות פני מי ביקש זאת מידכם", בשעה ש"ידיכם גו' מלאו" (ככל פרטי הענינים שנתבארו שם).

כדי להגיע לקס"ד של העבודה ד"עמל שיחה" — צריך ללמוד ולעבור תחילה את הענין ד"עמל מלאכה", ולהתנהג באופן ד"נשאת ונתת באמונה", ורק לאחרי שמקיים את הענין ד"רחצו הזכו" (ככל אריכות הדברים שנבואת ישי'²⁰²), אזי יכול לבוא ולהתפלל לפני הקב"ה.

וזהו גם אחד הפירושים במארוז"ל "רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, אמר כתיב אני בצדק אחזה פניך" — כיון שלפני שנגשים להתפלל להקב"ה, יש להתעסק ב"עמל מלאכה" — תיקון העולם, ע"י נתינת צדקה לעני, כדי למלא את רצון הקב"ה שברא את העולם באופן שיש עשירים ועניים — לא כה"שאלה" ש"שאל טורנוסורופוס הרשע את ר"ע: אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם"¹⁷⁹, אלא כפי שענה הקב"ה לדוד (שאמר "ישב עולם לפני אלקים"²⁰³, תישר עולמך בשוה העשירים והעניים), א"כ חסד ואמת מן ינצרוהו²⁰³, אם יהיו כולם עשירים או עניים, מי יוכל לעשות חסד"²⁰⁴.

ובכן: הזמן ל"עמל מלאכה" בתיקון העולם הוא — לפני "עמל שיחה", לפני שעומד להתפלל; ורק לאחרי ש"יהיב פרוטה לעני" — "הדר מצלי", ואז מתקבלת תפלתו; ולאח"ז הולך "מבית הכנסת לבית המדרש" — ל"עמל תורה".

כט. וכאשר ישנם ביחד כל ג' הענינים, שהם שלשת העמודים:

(201) מגילה כח, ב. וראה עירובין סה, א. (204) תנחומא משפטים ט. וראה שמו"ר (202) א, יב"טז. (203) תהלים סא, ח. (204) פל"א, ה.

והכוונה בהנאת העולם מתורתו היא — לאו דוקא עי"ז שימנו אותו ל"ראש כל הגולה כולה", ויאמר בפניהם "שיעור", וישאר מונח ב"עמל תורה", כמובן מזה שהפעולה בעולם היא לא רק במקום שרובם זכאים, ולא ימנעו אותו מעבודתו, אלא עליו לדעת מלכתחילה שזהו מעמד ומצב ד"מחצה על מחצה" ("חציו חייב וחציו זכאי").

והענין, שלכאורה הרי זה היפך הדין — שהרי בשעה שמסתכלים על העולם, הנה כיון שגויים אינם בעלי-בחירה, תלוי' הנהגתם באופן הנהגת בני', וכיון שבנ"י הם בחזקת כשרות¹⁸⁹, אינו מובן מדוע אומרים שזהו מצב "שקול", "מחצה על מחצה" — מצד חזקת כשרות צ"ל "רובו זכאי"?! ואעפ"כ אומרים, שכשמדובר אודות עבודתו, מחשבה דיבור ומעשה שלו, צריך לידע שהעולם הוא "שקול", ולכן, גם בשעה שהוא עסוק ב"עמל תורה", הנה כדי שתורתו תהי' באופן של קיום, צ"ל העסק בתורה בפועל שיש לו פעולה בעולם גם בהיותו שקול].

ואדרבה — אומרים לו: כדי להגיע למסקנא של "עמל תורה" — עליך להתייגע וללמוד תחילה את הענין ד"עמל מלאכה"; וכשתבוא לידי מסקנא שאין זה מספיק לשלימות האדם, עליך להגיע ללימוד הסברא ד"עמל שיחה"; ורק לאח"ז תגיע לשלימות של "אדם לעמל יולד" — "עמל תורה".

כח. אמנם, סדר זה עצמו יודעים מהתורה, שהרי קודם-כל הוא ענין התורה; כדי לדעת מהו הענין ד"אדם לעמל יולד" — צריך ללמוד בתורה שיש קס"ד שזהו "עמל מלאכה"; בשביל זה גופא צריך ללמוד תורה, ולולי התורה — לא יודעים זאת.

וכשלומדים תורה, והלימוד הוא באופן ד"יגעת ומצאת", הנה ההנחה הראשונה בענין ד"אדם לעמל יולד" היא — לא באופן שצריך להסתגר בד' אמות של תורה, מבלי שיהי' איכפת לו העולם ומלואו, מה קורה עם כל העולם, ועאכו"כ עם אותם יהודים שנמצאים בחצי השמאלי של העולם השקול; לא זו היא הדרך להגיע לשלימות שלך ב"עמל תורה";

ההנחה הראשונה שלך היא — "עמל מלאכה", שזוהי המלאכה בעולם כפי שהוא עדיין במעמד ומצב של מדידה והגבלה, עולם שקול, לפני ש"יכבשו רחמי את כעסי" (שאז הוא במעמד ומצב של כעס);

(189) ראה רמב"ם הלי' קידוה"ח פ"ב ה"ב.

ההנחה הראשונה היא שלכל לראש צריך לעסוק עם יהודי נוסף, ע"י קיום מצוות שבין אדם לחבירו, ב"משאו ומתנו באמונה".

השלימות של יהודי בלימוד התורה — אינה יכולה להיות באופן שמנתק את עצמו ח"ו מעולמם של בני"י, בחשבו לעצמו, שזהו ענינו של הקב"ה שברא את העולם, ומשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית וכו'.

כו. וכידוע הסיפור אודות אחד מגדולי ישראל, שאמר¹⁹⁰, שכל הענינים שישנם בעולם הם בגלל שיש דוגמתם למעלה בקדושה, — בדוגמת הלשון הרגיל במדרש בנוגע להקב"ה: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם". ובלשון הגמרא¹⁹¹: "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא" (או כהנוסח השני: "מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא"¹⁹²),

שהרי כל הענינים בעולם נשתלשלו מהענינים כפי שהם למעלה (ובלשון חז"ל¹⁹³: "מזל למעלה המכה בו ואומר לו כו'"), וכיון ששם יש רק עניני קדושה וטהרה (וכן גם בעולם — קודם החטא), לכן בהכרח שלכל ענין שבעולם יש דוגמא בענין של קדושה; אלא שע"י השתלשלות וצמצומים והעלמות והסתרים הרי זה יכול לירד לעולם אפילו בענין הפכי כו'.

וכמרומו גם בדברי הגמרא¹⁹⁴: "כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותי" [שנוסף על הביאור שזהו כדי שנדע ש"מצות הקב"ה עלינו גזירת המלך הם בלי טעם בדבר"¹⁹⁵, יש עוד ביאור בזה] — כיון שלא יתכן שענין מסויים יתחיל באיסור, מבלי שיהי' לו שורש ומקור בהיתר, ולכן, אם "אסר לן רחמנא" ענין מסויים, בהכרח ש"שרא לן כוותי", כי, אם אין "כוותי" בהיתר, כיצד בא הדבר באיסור? ! וכיון ש"אסר לן", הנה כדי שלא נחשוב שיכולה להיות מציאות שאין לה מזל למעלה כו', לכן ישנו תחילה הענין ש"שרא לן כוותי" —

ושאלו אותו: ומה עם ענין של העדר האמונה בהקב"ה, רח"ל,

190 ראה ספר ראשי בשמים (ווארשא, תרל"ח) פ' אחרי עה"פ "גורל אחד לה' גו" (סג, סע"ד ואילך) — בשם "א' מצדיקי ומנינו". פרדס יוסף (לודז, תרצ"ז) ר"פ תרומה (רסג, א) — בשם הבעש"ט. ועוד.
191 ברכות נח, א.
192 ראה תניא אגה"ק סכ"ד. וראה גם

שיש ענין בעולם שאומר "לי יאורי ואני עשיתיני" [כדברי הנביא¹⁹⁶ בנוגע לפרעה (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בכת"שחוק): ואין צורך בראיות... שהרי רואים שיש מציאות כזו שמישהו מתהלך וטוען "לי יאורי ואני עשיתיני" — כיצד יכולה להיות מציאות כזו, אם אינה בקדושה, והרי לא יתכן שיהי' איש קדוש או דבר קדוש שיאמר "אני עשיתיני"? ! והשיב, שזהו מה שצריך לשלול את האמירה "אנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"¹⁹⁷:

כשבא יהודי ומבקש טובה — אומרים, שישנו הקב"ה שהוא "כל יכול", והוא מנהיג את כל העולם, ומשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, כך, שאין צורך לעזור להקב"ה בעבודתו; הקב"ה יוכל להסתדר בעצמו! ...

כשבא עני ומבקש צדקה — אומר, שהוא בטוח שבלאה"כ יקבל העני כל מה שמגיע לו (כמובן גם מדברי רבינו הזקן בארוכה באגה"ק¹⁹⁸), שהרי הוא מאמין בהקב"ה ובתורה, והתורה אומרת ש"מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה" (כדאיתא בגמרא¹⁹⁹), כך, שבודאי יקבל זאת במשך השנה, וא"כ, כשבא העני ומבקש ממנו כסף עבור מזונות — הנה ממה-נפשך: אם לא מגיע לו — אינו יכול ליתן לו; ואם כן מגיע לו — הרי שוב אין נפק"מ בדבר: אם הוא יתן לו — יקבל על ידו, ואם הוא לא יתן — יקבל ע"י מישהו אחר!

ובכן: התורה אומרת, שכשבא עני — אין לעשות חשבונות; הקב"ה מצוה: "פתח תפתח את ידך"²⁰⁰, ואז צריך לשלול את הענין של "להשען על אבינו שבשמים"!

כו. ונחזור לענינו:

כשיהודי לומד תורה על מנת לעשות, יודע הוא שלפני המסקנא של "עמל תורה", צ"ל הקס"ד של "עמל מלאכה", והיינו, שכדי להגיע לשלימות של "עמל תורה", צריך למלא את חלקו בענין של "עמל מלאכה".

וכן צ"ל אצלו הענין ד"עמל שיחה", שכן, בשעה שחושב שכיון שתורתו "נקראת על שמו"²⁰², שוב אינו זקוק לסייעתא דשמיא, ובלשון הכתוב²⁰⁰: "אלה ברכב ואלה בסוסים", כך שיכול להסתדר עם ה"רכב"

198 רסכ"ה.

199 פ' ראה טו, ח.

200 תהלים כ, ח.

196 יחזקאל כט, ג.

197 ע"פ ל' חז"ל — סוטה בסופה

(וגירסת הע"י).